

Intellektuaalomand ja noored 2022. aasta tulemustabel

Eessõna

Intellektuaalomand ja noored: 2022. aasta tulemustabel

Tulemustabeli „Intellektuaalomand ja noored“ 3. väljaanne on tervitatav ajakohastus teabele, kuidas suhtuvad intellektuaalomandiõiguste rikkumisse kogu Euroopa Liidus 15–24-aastased noored. See selgitab Euroopa ja riikide tasandil tegureid, mis ajendavad noori ostma võltskaupu või kasutama digisisu ebaseaduslikest allikatest. Samuti rõhutab see ka elemente, mis saaksid ohjeldada meie noore põlvkonna õigusrikkuvat käitumist.

2022. aasta uuring kinnitab suuresti eelmistes (2016. ja 2019. aasta) väljaannetes tuvastatud suundumusi, kuid pakub rikkalikumat ülevaadet noorte arusaamadest ja hoiakutest ajal, mil veebikaubandus ja digitaalne tarbimine on oluliselt kasvanud ning mõjutab seega ka tarbijate käitumist.

Seaduslikest allikatest digisisule juurdepääsu suundumust kinnitab see, et üha rohkem noori eelistab piraatsisule seaduslikke alternatiive.

21 % vastajatest tunnistab siiski, et on viimase 12 kuu jooksul tahtlikult kasutanud eriserverite, rakenduste ja ühismeedia kaudu piraatsisust (eelkõige filme, telesarju, muusikat ja spordiülekanneid). Kolmandik noortest tarbijatest ütles, et neil on raske seaduslikku digisisust eristada piraatsisust ning üha enam kasvab nende vastanute arv, kellel on sellest ükskõik.

Teisalt suurenes võltskaupade tahtlik ostmine: 37 % noori kinnitab, et ostsid viimase 12 kuu jooksul vähemalt ühe võltskaupu (2019. aastal 14 %).

See trend tekitab muret, isegi kui parem metoodika võis anda asjast õigema pildi kui tulemustabeli eelmised väljaanded.

Sarnane protsent noori ostis võltsinguid tahtmatult ja nende arvates on ehtsaid kaupu keerukas eristada võltsingutest.

Kuigi vastajad peavad hinda endiselt piraatluse või võltsimise oluliseks peamiseks ajendiks, on üha olulisemaks muutumas sotsiaalne mõju (pere, sõprade ja lähikondsete käitumine).

Teguritest, mis võivad panna neid järele mõtlema ja intellektuaalomandiõiguste rikkumise lõpetama, mainisid küsitletud noored nüüd rohkem küberohu või -pettuse isiklike riske ning samuti keskkonna- või ühiskonnakahju paremat mõistmist.

See uus analüüs peaks andma väärtusliku rakendatava vahendi, mis aitab sidusrühmadel, poliitikakujundajatel, haridustöötajatel ja kodanikuühiskonna organisatsioonidel kujundada teadlikkust tõstvaid algatusi, et toetada meie noorte kodanike ja tarbijate teadlikke valikuid.

Christian Archambeau
Executive Director
EUIPO

Kommenteeritud kokkuvõte

Intellektuaalomand ja noored: 2022. aasta tulemustabel

PÕHIJÄRELDUSTE KOKKUVÕTE

2022. aasta uuring järgneb tulemustabeli „Intellektuaalomand ja noored“ esimesele ja teisele väljaandele, mis avaldati 2016. ja 2019. aastal. Algse uuringu konkreetne eesmärk oli mõista, mis on suurimad ajendid ja tõkked seaduslikult ja ebaseaduslikult pakutava digisisu või veebist füüsiliste kaupade ostmisel. 2022. aasta uuring põhines 2019. aasta uuringu küsimustiku lühendatud ja muudetud versioonil. Eesmärk oli hinnata hoiakute ja käitumise muutusi võrreldes 2019. aasta uuringuga ning saada uus ja parem ülevaade, mille alusel töötada välja asjakohaseid poliitikameetmeid. Uuring toimus 7.–28. veebruaril 2022 ELi 27 liikmesriigis ja selles osales kokku 22 021 noort (vanuses 15–24 a). Aruandes on esitatud üksikasjalik ülevaade tulemustest ning kui metoodiliselt võimalik, on neid võrreldud 2019. ja 2016. aasta tulemustega.

Sisu kasutamine ebaseaduslikest allikatest ja füüsiliste võltskaupade ostmine veebist on noorte seas endiselt tavaline.

Kolmandik (33 %) vastanutest oli viimase 12 kuu jooksul ebaseaduslikest allikatest pärinevat sisu kasutanud, taasesitanud, alla laadinud või voogedastanud (sh 21 % tahtlikult ja 12 % tahtmatult). Kuigi need tulemused on suuresti kooskõlas 2019. aasta omadega, suurenes 10 % võrra ka nende noorte osakaal, kes ütlesid, et nad *ei ole* kasutanud ebaseaduslike allikate sisu (50 %-lt 60 %-le). See on kooskõlas ka laiemas hiljutises kirjanduses täheldatuga.

Võltsingute kontekstis oli veidi üle poole (52 %) küsitletud noortest viimase 12 kuu jooksul ostnud veebist vähemalt ühe võltstoote. Kokku ostis 37 % võltstoote tahtlikult ja sama palju tahtmatult (vastajad võisid millalgi viimase 12 kuu jooksul osta teatud liiki võltstoote nii tahtlikult kui ka tahtmatult). Kuigi selle küsimuse tulemused ei ole otseselt võrreldavad uuringu eelmiste lainetega, näitavad need võltskaupade ostmise märkimisväärset kasvu alates 2019. aastast, mil 14 % vastajatest teatas, et ostis võltskaupu tahtlikult, ja 12 % vastanutest, et tahtmata. See muutus kajastab tõenäoliselt nii COVID-19 pandeemia ajal toimunud ja laialdaselt dokumenteeritud veebikaubanduse kasvu kui ka täpsustusi, mis tehti 2022. aasta tulemustabeli küsimuses (vt üksikasjalikumad teavet allpool punktis 1.3). Võltstoodete liigid, mida vastajad olid viimase 12 kuu jooksul ostnud kõige sagedamini, olid rõivad ja aksessuaarid (17 %), millele järgnesid jalatsid (14 %).

Hind on endiselt kõige olulisem tegur, mis motiveerib digisisule ebaseaduslikku juurdepääsu ja võltskaupade ostmist, kuid olulisemaks on muutumas ka muud tegurid, eelkõige sotsiaalne mõju.

Samamoodi nagu 2019. aastal, nimetasid vastanud endiselt ebaseaduslikest allikatest pärineva sisu tahtliku kasutamise peamise põhjustena, et hind on väiksem ja valik suurem. Samuti oli 2022. aastal füüsiliste võltskaupade tahtliku ostmise peamine ajend toote soodne hind, millele järgnes ükskõiksus, kas toode on võltsitud või mitte, uskumus, et ehtsal ja võltskaubal vahet ei ole, ning võltskauba veebist leidmise või tellimise lihtsus (18 %). Samal ajal kasvas nii ebaseaduslike allikate sisule juurdepääsu kui ka võltsingute ostmise puhul (vastavalt 5 % ja 6 % võrra) nende vastanute osakaal, kes märkisid, et „nii teevad sõbrad või tuttavad“, mis rõhutab sotsiaalse mõju suuremat olulisust.

Spetsiaalsed veebikohad olid endiselt kõige populaarsem viis saada juurdepääs enamikule digisisu liikidele.

2022. aasta uuringule lisatud uue küsimusega leiti, et ebaseaduslikest allikatest kasutatud sisu enamike liikide korral olid kõige populaarsemad juurdepääsukanalid spetsiaalsed veebikohad, eelkõige filmide (63 %) ja telesarjade (59 %) puhul. Muusika valdkonnas olid kõige populaarsemad juurdepääsukanalid piraatsisule rakendused (39 %) ja fotode puhul ühismeedia (36 %).

Seaduslikest allikatest ehtsate toodete ja ehtsa sisu soodsama hinnaga kättesaadavus ning karistada saamise risk on endiselt peamised tegurid, mis paneks noori loobuma ebaseaduslikest alternatiividest. Samas viitavad 2022. aasta uuringule lisatud uued vastusevariandid muudele teguritele, mis võiksid nende käitumist muuta.

Ligikaudu pooled neist, kes on kasutanud sisu ebaseaduslikest allikatest, arvasid, et nad lõpetaks, kui puutuksid kokku küberohu (41 %) või küberpettusega (40 %), ja 24 %, kui sisu kvaliteet oleks halb. Ligikaudu kolmandik (31 %) võltstooteid ostnutest ütlesid, et lõpetaks, kui võltsingu kvaliteet oleks halb, ja ligikaudu veerand, et lõpetaks, kui nad puutuksid kokku küberpettuse (23 %), küberohu (21 %) või ohtliku tootega (22 %). Ligikaudu sama palju leidis, et parem teadlikkus tekkivast keskkonna- (19 %) või ühiskonnakahjust (17 %) paneks nad meelt muutma.

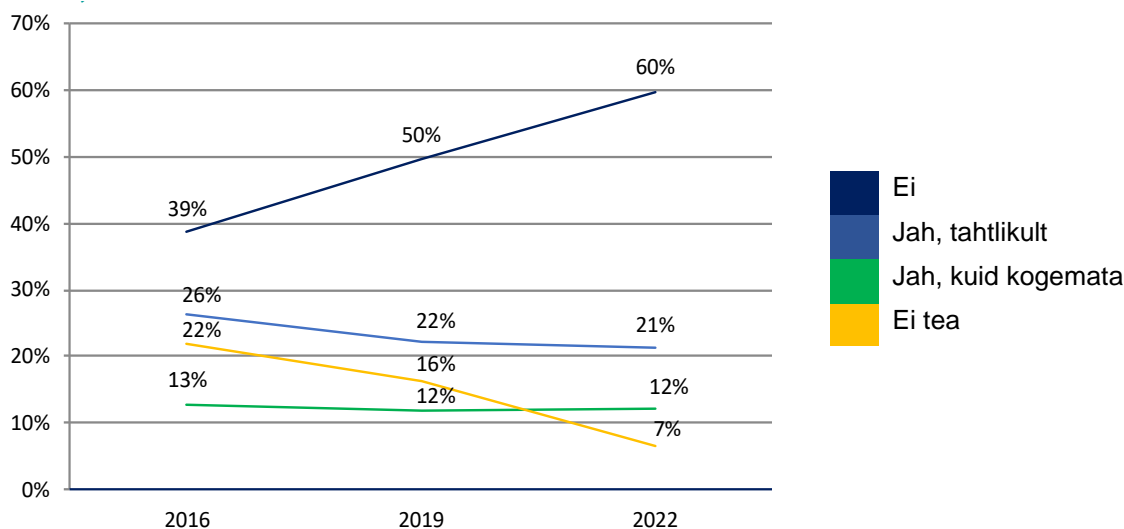
DIGISISU

Nende noorte osakaal, kes on kasutanud sisu ebaseaduslikest allikatest (tahtlikult või tahtmatult), on alates 2019. aastast püsinud stabiilsena (33 %). Samal ajal suurenes 10 % võrra nende osakaal, kes ütlevad, et *ei ole* sellist sisu kasutanud.

2019. aasta uuringu tulemuste kohaselt oli kolmandik (33 %) vastajatest viimase 12 kuu jooksul ebaseaduslikest allikatest pärinevat sisu kasutanud, taasesitanud, alla laadinud või voogedastanud – 21 % tahtlikult ja 12 % tahtmatult. Kuigi need tulemused on suuresti kooskõlas 2019. aasta omadega, suurenes 10 % võrra ka nende noorte osakaal, kes ütlesid, et nad *ei ole* kasutanud ebaseaduslike allikate sisu (50 %-lt 60 %-le). See on kooskõlas ka laiemaga kirjandusega, muu hulgas 2020. aasta uuringuga „Euroopa kodanikud ja intellektuaalomand: tajumine, teadlikkus ja käitumine“, milles seadusliku digisisu eest

maksnud vastajate osakaal näitas 2017. aastaga võrreldes 17 %-list kasvu (25 %-lt 42 %-le 2020. aastal) (joonis 1.1).

Joonis 1.1: Juurdepääs digisisule – seaduslikult või ebaseaduslikult

Nagu ka 2019. aastal, oli veidi üle viiendiku vastanutest (21 %) kasutanud sisule juurdepääsuks tahtlikult ebaseaduslikke allikaid.

Ebaseaduslike allikate tahtlik kasutamine oli keskmisest endiselt suurem kõrge haridustasemega meeste ja noorte seas. Samal ajal varieerus sellise käitumise levimus oluliselt riigiti, ulatudes 29 %-st Belgias 12 %-ni Saksamaal. Ebaseaduslikest allikatest peamiselt otsitud digisisu liigid olid filmid (61 %), telesarjad ja -saated (52 %) ja vähemal määral muusika (36 %), tarkvara (35 %), mängud (33 %), spordiürituste otseülekanded (35 %) ja e-raamatud (32 %). Vastanuid, kes kasutasid nimetatud tüüpe sisu jaoks peamiselt seaduslikke allikaid, oli püsivalt alla 60 %.

Enamike ebaseaduslikest allikatest pärit sisu liikide puhul olid sisule juurdepääsuks kõige populaarsemad kanalid spetsiaalsed veebisaidid.

2022. aasta uuringule lisatud uue küsimusega leiti, et ebaseaduslikest allikatest kasutatud sisu enamike liikide korral olid kõige populaarsemad juurdepääsukanalid spetsiaalsed veebisaidid, eelkõige filmide (63 %) ja telesarjade (59 %) puhul. Muusika valdkonnas olid kõige populaarsemad juurdepääsukanalid piraatsisule rakendused (39 %) ja fotode puhul ühismeedia (36 %).

Uuringu eelmise laineiga kooskõlas teatasid vastajad sisu ebaseaduslikest allikatest tahtliku kasutamise peamise põhjusena sisu madalama hinna (võrreldes seaduslikest allikatest pärit sisuga), seda mainis üle poole (55 %) vastanutest. Sellele järgnes, et soovitud sisu on kättesaadav ainult ebaseaduslikest allikatest (25 %) ja selliste allikate kaudu on saadaval

suurem valik. Eelkõige näitavad 2022. aasta uuringu tulemused, et rohkem on vastajaid, kes ütlevad, et „nii teevad sõbrad või tuttavad“ (varem 12 %, nüüd 17 %), mis rõhutab sotsiaalse mõju suurenenud tähtsust käitumisel.

Peamine tegur, mis noorte sõnul võib neid panna lõpetama ebaseaduslikest allikatest pärit sisu kasutamise, on seaduslike allikate taskukohasem sisu. Sellele järgnesid küberpettuste ja -ohtude potentsiaal heidutavate teguritena.

Seaduslikest allikatest kättesaadava sisu soodsam hind on noorte sõnul peamine tegur, mis võiks neid panna lõpetama ebaseaduslikest allikatest pärit sisu tahtliku kasutamise – seda mainisid neist ligi pooled (47 %). Ligikaudu sama paljud ütlesid, et nad võiksid lõpetada, kui puutuksid kokku küberohu (41 %) või -pettusega (40 %), 29 % teeksid seda karistuse ohus ja 24 %, kui sisu kvaliteet oleks halb.

Vastanutest, kes ei teadnud, kas nad on kasutanud ebaseaduslikest allikatest pärit sisu, ütles enamik (69 %) endiselt, et nad ei suuda eristada seaduslikke ja ebaseaduslikke allikaid, ning 26 %, et neil on ükskõik, kas allikas on seaduslik või ebaseaduslik. Kuigi esimene näitaja oli 2019. aasta omast väiksem (15 % võrra), oli suurenenud nende osakaal, kellel oli ükskõik (8 % võrra).

FÜÜSILISED KAUBAD

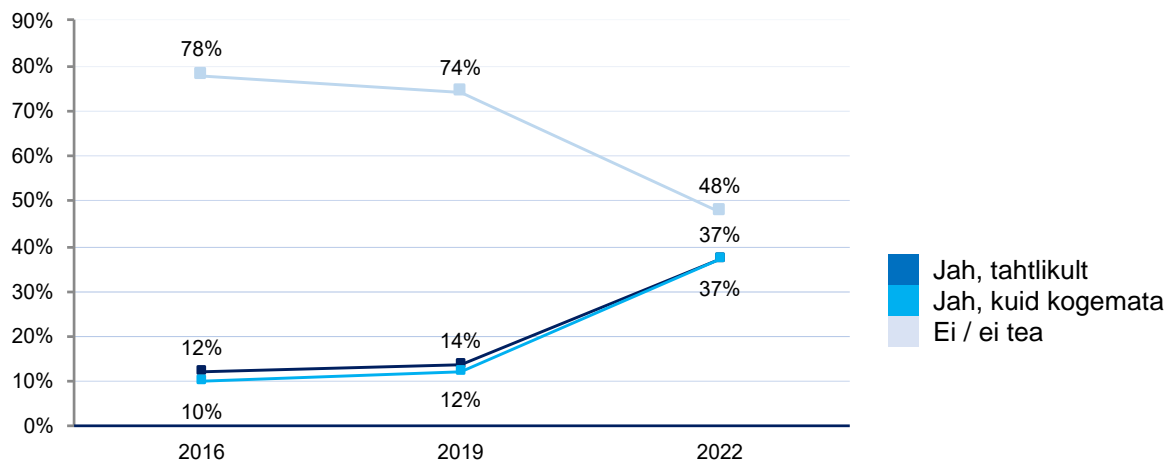
2022. aasta uuringule vastanutest ütles peaaegu kaks kolmandikku (63 %), et nende arvates on üsna või väga lihtne eristada füüsiliste kaupade seaduslikke ja ebaseaduslikke allikaid, ja ligikaudu kolmandikul (31 %) oli sellega endiselt probleeme. Need probleemid olid jätkuvalt kõige tavalisemad naiste, teismeliste (15–17 a) ja madalaima haridustasemega inimeste seas.

Kokku oli viimase 12 kuu jooksul veebist vähemalt ühe võltstoote ostnud veidi üle poole (52 %) vastanutest.

Kokku oli viimase 12 kuu jooksul veebist vähemalt ühe võltstoote ostnud veidi üle poole (52 %) vastanutest. Kokku oli 37 % võltstoote ostnud tahtlikult ja sama palju tahtmatult. 48 % ei olnud võltstooteid ostnud või ei olnud kindlad, kas olid seda teinud või mitte. (Protsentide summa ei ole 100 %, sest vastajad võisid millalgi 12 kuu jooksul osta võltstoote nii tahtlikult kui ka tahtmatult.) (Joonis 1.2.) Kuigi selle küsimuse tulemused ei ole otseselt võrreldavad uuringu eelmiste lainetega, näitavad need võltskaupade ostmise märkimisväärset kasvu alates 2019. aastast, mil 14 % vastajatest teatas, et ostis võltskaupu tahtlikult, ja 12 % vastanutest, et tahtmata. See muutus kajastab tõenäoliselt nii COVID-19 pandeemia ajal toimunud ja laialdaselt dokumenteeritud veebikaubanduse kasvu (ja tõenäoliselt kaupade puudust teatud füüsilistes kauplustes) kui ka küsimuse täpsustamist 2022. aasta tulemustabeli küsimuses.

Kui varasemates väljaannetes küsiti vastajatelt lihtsalt, kas nad on ostnud võltskaupu või mitte, küsiti 2022. aasta väljaandes 12 konkreetse tootekategooria kohta, kas vastanud on neid ostnud või mitte. Loetelu järgi oli vastanutel tõenäoliselt kergem meenutada tehtud oste, tagades seega ka käitumise täpsema mõõtmise.

Joonis 1.2: Võltskauba tahtlik ja tahtmatu ostmine

Viimase 12 kuu jooksul osteti kõige rohkem tahtlikult võltsitud rõivaid ja aksessuaare (17 %), järgnesid jalatsid (14 %), elektroonikaseadmed (13 %) ning hügieeni-, kosmeetika- ja hooldustooted ja parfüümid (12 %). Võltsingute tahtmatu ostmine oli kõige suurem üldjoontes samade tootekategooriate puhul.

Kooskõlas 2016. ja 2019. aasta noorte tulemustabeli tulemustega oli ka 2022. aastal füüsiliste võltskaupade tahtliku ostmise peamine ajend endiselt hind. Veidi alla poole (48 %) vastanutest, kes olid viimase 12 kuu jooksul ostnud võltsinguid *tahtlikult*, olid nii teinud võltsingu taskukohasuse või odavama hinna tõttu. Vähemalt viiendik võltskaupade *tahtlikest* ostjatest nimetas muid tegureid: ükskõiksus, kas toode on võltsitud (27 %), uskumus, et ehtsal ja võltsitud kaubal vahet ei ole (24 %), ning võltsitud kauba veebist leidmise või tellimise lihtsus (18 %). Võrreldes 2019. aastaga oli 6 % võrra rohkem neid, kes nimetasid muu põhjuse – tuttavate mõju.

Ligi kolmandik vastanutest, kes ostsid viimase 12 kuu jooksul tahtlikult võltsinguid, ütlesid, et lõpetaksid, kui saadaval oleks soodsamaid originaaltooteid (31 %). Sama paljud ütlesid, et lõpetaks, kui võltsingu kvaliteet oleks halb (31 %), ja ligikaudu veerand, et lõpetaks, kui nad puutuks kokku küberpettuse (23 %) või küberohuga (21 %) või kui perel/sõpradel (22 %) või teistel (22 %) oleks halb kogemus võltstooteiga või kui nad puutuks kokku ohtliku tootega (22 %). Ligikaudu sama palju leidis, et parem teadlikkus tekkivast keskkonna- (19 %) või ühiskonnakahjust (17 %) paneks nad meelt muutma.

Vastanutest, kes *ei olnud kindlad*, kas on viimase 12 kuu jooksul võltsinguid ostnud või mitte, ütles kolm viiendikku (60 %), et ei suuda eristada ehtsaid ja võltstooteid, ning 39 %, et neil on ükskõik, kas toode on ehtne või võltsitud.

Umbes veerand (26 %) kõigist küsitlusele vastanutest ütles, et ei tea, kas on viimase 12 kuu jooksul ostnud võltskaupa. Sellest rühmast ütles enamus (60 %) jätkuvalt, et ei suuda eristada ehtsaid ja võltstooteid, ning 39 %, et neil on ükskõik, kas toode on ehtne või võltsitud. Viimane näitaja oli 8 % võrra suurem kui 2019. aastal, mis võib samuti viidata võltsingute ostmise kasvavale sotsiaalsele vastuvõetavusele.

TEAVITAMINE

Isikliku turvalisuse sõnumid (näiteks arvutiviiruste, kahjurvara ja krediitkaardipettuste vältimise kontekstis) on noorte jaoks endiselt kõige mõjuvamad argumendid, mis võiks neid veenda mitte kasutama sisu ebaseaduslikest allikatest ja mitte ostma võltsingud. Näis, et konkreetselt võltsingute kontekstis reageerisid teatud noorterühmad negatiivse ühiskonna- või keskkonnamõju sõnumitele.

Sõnumid, mis paneksid vastanud kõige tõenäolisemalt järele mõtlema, kas kasutada, taasesitada, alla laadida või voogedastada ebaseaduslikust allikast pärit sisu, puudutavad võimalust, et nende arvuti või seade nakatub viiruste või kahjurvaraga (53 %), krediitkaardiandmed varastatakse (49 %) või nad võivad saada karistada (36 %). Sõnumid, mis võiks noori kõige tõenäolisemalt veenda võltsingute ostmisest loobuma, olid sarnaselt krediitkaardiandmete varastamise risk (43 %), võltstoodete garantii puudumine (34 %), arvutiviiruste/kahjurvara risk (34 %) ja tervisekahjustuste võimalus (31 %). Näis, et võltsinguid ostnud teatud vastajarühmad (eelkõige kõige haritumad) reageerisid teatud määral ka negatiivsete ühiskonna- või keskkonnamõju sõnumitele (mis olid ka põhjuste hulgas, mille teised vastanud olid nimetanud, loetledes, miks nad võltsinguid *ei* ostnud).